

نکته‌ای از تذکرة الاولیاء عطار «میان جمع ابوحنیفه» یا «میان جمع ابوحنیفه»؟

محمسن پورمختار

عضو هیأت علمی گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه ولی عصر رفسنجان
m.poormokhtar@gmail.com

عطار نیشابوری در تذکرة الاولیاء در بخش مربوط به ابوحنیفه، کرامت ذیل را در باب او نقل کرده است: [نقل است کی جمعی کودکان گوی می زدند. گوی ایشان به میان جمع ابوحنیفه افتاد. هیچ کودکی نمی رفت تا بیرون آرد. کودکی گفت: من بروم و بیارم. پس گستاخ وار در رفت و بیرون آورد و ابوحنیفه گفت: این کودک حلال زاده نیست. تفحص کردند چنان بود. گفتند: ای امام مسلمانان! از چه دانستی؟ گفت: اگر حلال زاده بودی حیا مانع آمدی.] (عطار ۱۹۰۵: ۲۰۴-۲۰۵)

در این حکایت، ترکیب «میان جمع» با کسره حرف «ن» در واژه «میان» خوانده می شود و به گروهی که در کنار/اطراف ابوحنیفه نشسته بودند معنی می شود؛ یعنی: گوی کودکان در بین جمعیتی که در کنار یا اطراف ابوحنیفه نشسته بودند، افتاد و کودکی، گستاخ وار رفت و گوی را از بین جمع بیرون آورد. آنچه در اینجا سؤال برانگیز است این است که چرا کودکی که گوی را از میانه جمعیت برداشت، از نظر ابوحنیفه بی حیایی کرده و حرام زاده خوانده شده است؟ به نظر می رسد تلفظ و معنی این ترکیب در زبان عطار غیر از آن چیزی بوده است که امروزه تصوّر می شود.

در گویش مردم سیرجان ترکیب «میان جمع» با سکون حرف «ن» به معنی «حد فاصل بین دو ران آدمی و محل آلت تناسلی او» وجود دارد و به نظر نگارنده عطار هم «میان جمع» را به همین تلفظ و معنی به کار می برده است؛ یعنی: گوی کودکان در دامن و میان دو ران ابوحنیفه می افتد و طبیعی است که دست در آنجا کردن، گستاخی می طلبد و نوعی پررویی

(بی حیایی) به شمار می رود. کاری که معمولاً شخص آزر مین و باحیا، آن هم به گستاخی، انجام نمی دهد. در این صورت، بی حیایی کودک از نظر شیخ و جمعی که ناظر رفتار کودک بودند توجیه می شود و الا این که کودکی گوی خود را که میان جمعیتی افتاده است بردارد چه ربطی به بی حیایی او می تواند داشته باشد؟

شخصاً این ترکیب را با همین تلفظ و معنایی که گفته شد بارها شنیده‌ام. در کتاب گویش مردم سیرجان درباره میان جمع (میون جم به تلفظ محلی) آمده است: «میون جم (miun jam): ۱. وسط، فاصله بین دو ران ۲. حد فاصل دست و ران گوسفند را نیز میون جم گویند» (مؤید محسنی ۱۳۸۱: ۱۹۸). علاوه بر آنچه در باب منطق معنایی حکایت بالا گفته شد، این نکته هم قابل توجه است که ترکیب «جمع ابوحنیفه» ترکیبی غریب است و قاعدتاً در این مورد باید «جمع یاران» یا «جمع اصحاب» او و نظایر این ترکیبات گفته می شدند جمع ابوحنیفه.

منابع

- عطار نیشابوری، فریدالدین. ۱۹۰۵. تذکرة الاولیاء، تصحیح ر. ا. نیکلسون، بریل.
- مؤید محسنی، مهری. ۱۳۸۱. گویش مردم سیرجان، چاپ اول، انتشارات مرکز کرمان شناسی.

گزارش